

Katarzyna Górecka

Stan kapitału ludzkiego a wzrost gospodarczy w Polsce

Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa nr 2, 135-144

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Katarzyna GÓRECKA

Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa z siedzibą w Poznaniu

STAN KAPITAŁU LUDZKIEGO A WZROST GOSPODARCZY W POLSCE

Wstęp

W pracach naukowo-badawczych coraz częściej podnosi się znaczenie kapitału ludzkiego, jako czynnika i przesłanki do wzrostu gospodarczego. W szczególny sposób zaznacza się współzależność, ściśle powiązanie celów społecznych i ekonomicznych oraz środków i możliwości niezbędnych dla zagwarantowania ich realizacji. Procesy wzrostu gospodarczego, a częściej jego szersze pojęcie, rozwoju gospodarczego od dawna stanowią przedmiot społeczno-gospodarczych zainteresowań. Poszukiwanie tych prawidłowości wstępujących w toku procesów rozwojowych łączyć należy bezpośrednio z analizą ich źródeł i przyczyn. Pojawienie się nowych źródeł wzrostu gospodarczego, takich jak edukacja czy nowe technologie informacyjne, znajdują potwierdzenie w teorii ekonomii zwłaszcza w modelu działalności rozwojowej oraz kapitału ludzkiego.¹ Ekonomści różnych nurtów twierdzili od zawsze, że wydatki z budżetu państwa na edukację stanowią kluczowy element narodowych inwestycji, które wyraźnie przekładają się na tempo wzrostu gospodarczego.

Celem niniejszego opracowania jest próba przedstawienia jednego z wielu czynników oddziałujących na wzrost gospodarczy, jakim jest kapitał ludzki, który stanowi istotny element decydujący o trwałej przewadze konkurencyjnej Polski, a w szczególności chęć zwrócenia uwagi na zmniejszający się jego poziom w gospodarce polskiej.

1. Wzrost gospodarczy

Wzrost gospodarczy jest na świecie zjawiskiem powszechnym. W jednych krajach jest mniejszy, w innych większy lub nie ma go wcale. Wzrost gospodarczy to rozszerzanie się zdolności danego kraju do produkcji towarów i usług pożądaných przez ludność.² Wzrost gospodarczy jest rozumiany jako powiększenie się realnej wartości produktu krajowego brutto w gospodarce, najczęściej w okresie roku.³ Wzrost gospodarczy to proces zwiększenia w czasie (z okresu na okres) rezultatów działalności gospodarczej wyrażającej się w wielkości (wartości) wytworzonych dóbr i usług.⁴ Do najbardziej podstawowych, syntetycznych miar służących ocenie zmieniającej się sytuacji gospodarczej w danym kraju i czasie zalicza się zmiany w poziomie dochodu narodowego. Wzrost gospodarczy to zatem zjawisko relatywizowane w czasie.

---

¹ Por. D. Romer, *Makroekonomia dla zaawansowanych*. Warszawa 2000, s. 149

² H. Bednarek, B. Pierański, *Podstawy mikro- i makroekonomii dla logistyków*, Wydaw. Wyższa Szkoła Logistyki. Poznań 2007, s. 191

³ E. Skawińska, K.G. Sobiech-Grabka, K.A. Nawrot, *Makroekonomia. Teoretyczne i praktyczne aspekty gospodarki rynkowej*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne. Warszawa 2010, s. 113

⁴ W. Jarmołowicz, *Podstawy makroekonomii*, Wydawnictwo Ekonomiczne w Poznaniu. Poznań 2010, s. 75

Z kolei rozwój oznacza strukturalne i inne jakościowe przemiany towarzyszące wzrostowi gospodarczemu. Rozwój jest pojęciem szerszym od wzrostu, gdyż zmiany jakościowe obejmują zjawiska życia społecznego oraz wewnętrzne ich transformacje. Rozwijać się to oznacza poszerzać albo realizować swoje możliwości, które prowadzą do pełniejszego, lepszego stanu.⁵ Odczucie dobrobytu jest w dużej mierze subiektywne, gdyż świadczy o nim między innymi ilość chorych przypadających na jednego lekarza, ilość posiadanych samochodów osobowych na 1000 mieszkańców, ilość klientów biur podróży itd.

Jednakże gospodarka może wykazywać wzrost bez rozwoju gospodarczego, na przykład, gdy wzrastająca produkcja dóbr i usług jest eksportowana i nie zaspakaja potrzeb obywateli danego kraju oraz gdy za typowo ilościowym wzrostem produkcji nie idą zmiany jakościowe. Mierniki wzrostu i rozwoju gospodarczego dają obraz gospodarki danego kraju tym lepszy, im ich więcej. Nie ma rozwoju bez wzrostu gospodarczego, gdyż tylko zwiększenie wysiłku produkcyjnego i rozmiaru świadczonych usług może przyczynić się do zmian jakości życia.

Na tempo wzrostu gospodarczego ma wpływ poziom inwestycji w kapitał ludzki. Tłumaczyć to należy w taki sposób, że każde społeczeństwo ma jakiś wpływ na pewną ilość kapitału, inwestując w szkolnictwo, przygotowanie zawodowe i pogramy opieki zdrowotnej. W skali całej gospodarki wydatki na szkolnictwo i opiekę zdrowotną można również postrzegać jako inwestycje, ponieważ obecną konsumpcję poświęca się, aby umożliwić wyższy poziom produkcji *per capita* w przyszłości.

Znaczące miejsce w teorii wzrostu gospodarczego zajmuje kapitał ludzki oraz jego wpływ na tempo wzrostu gospodarczego. Kapitał ludzki wśród czynników wzrostu postrzegany jest jako kluczowa determinanta wysokiego tempa wzrostu i tym samym skracania dystansu rozwojowego do krajów wzorcowych.

2. Kapitał ludzki

W literaturze naukowej istnieje wiele różnych definicji kapitału ludzkiego oraz prób interpretacji jego znaczenia w różnych obszarach, w tym ekonomii. Kapitał ludzki omawiany jest jako zagadnienie makroekonomiczne, element teorii ekonomii, z punktu widzenia jego rozwoju oraz budowy, składu, struktury.⁶ Określono go np. mianem *zasobu wiedzy, umiejętności, zdrowia i energii vitalnej zawartej w społeczeństwie*.⁷ Istota kapitału ludzkiego oraz jego obszar podlegał ciągłej analizie, gdyż istniała potrzeba jego diagnozowania.

Przeгляд najbardziej reprezentatywnych definicji kapitału ludzkiego wskazuje, iż pojęcie to można rozpatrywać w wąskim i szerokim ujęciu. Kapitał ludzki w wąskim ujęciu wiąże się z wiedzą, poziomem wykształcenia oraz indywidualnymi kompetencjami obywateli w osiąganiu założonych zadań i celów społecznych.⁸

⁵ E. Skawińska, K.G. Sobiech-Grabka, K.A. Nawrot, op. cit., s.113

⁶ J. Strużyna, *Obrazy kapitału całkowitego firmy, Organizacje i Kierowanie*, nr 1 (107). Komitet Nauk Organizacji i Zarządzania Polskiej Akademii Nauk, Instytut Organizacji i Zarządzania w Przemysle Orgmasz 2002, s. 99-100

⁷ S.R. Domański, *Kapitał ludzki i wzrost gospodarczy*, Wydawnictwo Naukowe PWN. Warszawa 1993, s. 19

⁸ R. Przybyszewski, *Kapitał ludzki w procesie kształcenia gospodarki opartej na wiedzy*, Wydaw. Difin. Warszawa 2007, s. 49

Szerokie ujęcie kapitału ludzkiego pozwala analizować zasoby wiedzy, umiejętności, poziom zdrowia i energii witalnej zawartych w poszczególnych osobach i społeczeństwie lub narodzie jako całości. Kapitał ludzki m.in. tym różni się od abstrakcyjnej wiedzy, że jest wyłączalny, tzn. istnieje możliwość niedopuszczenia innych do korzystania z niego. Kapitał ludzki, będąc także wieloaspektowym przejawem inwestowania w ludzi, podzielić można na kilka komponentów, tj.:

- *umiejętności ogólne* przejawiające się znajomością pisania i czytania, czyli odzwierciedlające zdolność przetwarzania informacji i wykorzystywania ich do rozwiązywania problemów oraz nauki;
- *umiejętności specyficzne* związane są z „obsługą” określonych technologii lub procesów produkcyjnych, np. umiejętność pracy z programami komputerowymi o różnym stopniu skomplikowania;
- *wiedza techniczna i naukowa* odnosząca się do dysponowania przez organizacje naukowe wiedzą zorganizowaną i technikami analitycznymi, które mogą być związane z produkcją.

Zasadnicze znaczenie kapitału ludzkiego w rozwoju gospodarki jest znane nie od dziś, wpływa m.in. na innowacyjność gospodarki, unowocześnienie instytucjonalne, wdrażanie w życie nowoczesnych rozwiązań podnoszących jakość życia, ale również na organizację i modernizację struktur technicznych, technologicznych, informatycznych.⁹

Kapitał ludzki pobudza wzrost gospodarczy. Tempo zmian technicznych i technologicznych, wymusza podjęcie inicjatywy przez kapitał ludzki. Żaden rozwijający się kraj nie może liczyć na taryfę ulgową; inwestowanie w kapitał ludzki, jego wiedzę i kwalifikacje jest jednym ze słusznych rozwiązań w drodze rozwoju gospodarczego. Działania w kierunku rozwoju kapitału ludzkiego przyczyniają się do wzrostu gospodarczego. Szacuje się, że jeden dodatkowy rok nauki w szkole (z przeciętnymi wynikami) wpływa na 5-procentowy bezpośredni wzrost gospodarczy i 2,5-procentowy w dalszym horyzoncie czasowym.¹⁰ Poprawa stanu zasobów ludzkich wpływa na co najmniej 0,5-procentowe roczne tempo wzrostu.¹¹ Jak uważa i analizuje Janc,¹² trwały wzrost gospodarczy jest możliwy wyłącznie dzięki inwestycjom w kapitał ludzki.

Teorie ekonomiczne wskazują, że wzrost gospodarczy jest możliwy tylko dzięki wysokiemu poziomowi zatrudnienia w dziedzinach opartych na wiedzy. Teorie nie przemawiają tak jak konkretne przypadki. Zatem doświadczenie państw europejskich stanie się dla Polski dowodem istnienia silnych związków między upowszechnieniem wczesnej edukacji a jakością kapitału ludzkiego.

Istotną cechą procesu rozwoju endogenicznej teorii wzrostu było zwiększanie pojemności pojęcia kapitału. Podczas gdy tradycyjne modele neoklasyczne koncentrowały się niemal wyłącznie na akumulacji kapitału fizycznego (sprzętu

⁹ K. Makowski, *Kapitał ludzki w skali mikroekonomicznej*, Monografia i Opracowanie SGH nr 470. Warszawa 2000, s. 11

¹⁰ A. De la Fuente, Ciccone, *Kapitał ludzki w gospodarce globalnej opartej na wiedzy*, Raport końcowy dla Dyrekcji Generalnej ds. Zatrudnienia i Spraw Socjalnych, Komisja Europejska 2002

¹¹ Spojrzenie na edukację, (online), OECD, 2002, www.oecd.org

¹² K. Janc, *Wpływ kapitału ludzkiego na efektywność gospodarek lokalnych w Polsce – przykład zastosowania regresji przestrzennej*, (w:) P. Bezdeń, S. Gryzień (red), *Regionalny wymiar integracji europejskiej*, t. IX, IGIIR, Wydawnictwo Uniwersytet Wrocławski. Wrocław 2007, s. 87-98

i struktur), to począwszy od lat 80-tych coraz większą wagę przykładano do akumulacji kapitału ludzkiego i wiedzy produkcyjnej, a także interakcji występujących pomiędzy nimi. Teoretyczne modele kapitału ludzkiego i wzrostu gospodarczego opierają się na hipotezie, iż wiedza i umiejętności ucieleśnione w człowieku bezpośrednio zwiększają produktywność i zdolność gospodarki do rozwoju oraz adaptowania nowych technologii.¹³

3. Stan kapitału ludzkiego a wzrost gospodarczy w Polsce

Kapitał ludzki w naszym kraju stoi w obliczu dramatycznego ograniczenia zasobów. Znaczący wpływ mają na to zjawiska społeczno-ekonomiczne, do których należą:¹⁴

- spadek dzietności kobiet, co jest wynikiem m.in. przemian obyczajowych oraz spadku poczucia bezpieczeństwa ekonomicznego rodzin. Już obecnie wskaźnik ten kształtuje się poniżej prostej zastępowalności pokoleń;
- wzrost przeciętnej długości życia. To generalnie korzystne zjawisko stawia kolejne wyzwania dla różnych obszarów polityki społecznej, które powinny z większą troską zająć się aspektem społecznego funkcjonowania seniorów.

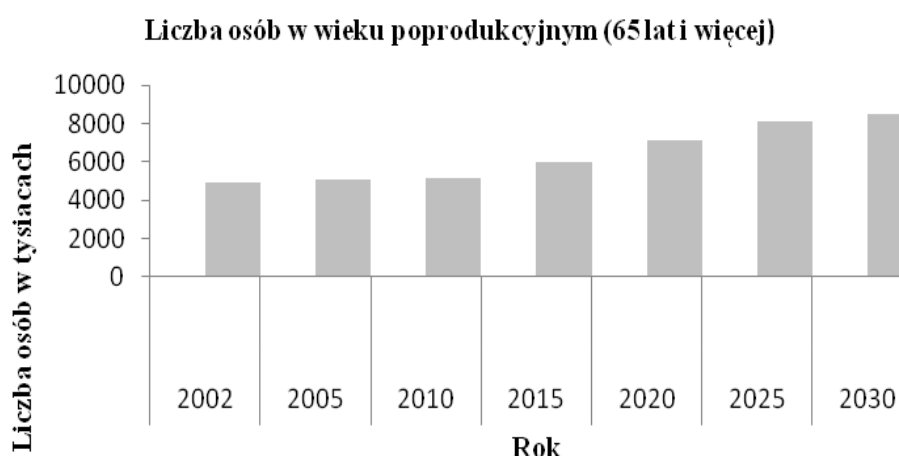
Jednoczesne nałożenie się na siebie tych dwóch zjawisk powoduje, że struktura wiekowa społeczeństwa w najbliższych latach będzie kształtować się odmiennie niż dotychczas. Będzie to miało wpływ na kształtowanie się wydatków socjalnych w konsekwencji obserwowanych i prognozowanych zmian w obrębie poszczególnych kategorii wiekowych. Na przykład osoby w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat) – pomiędzy latami 1990-2002 liczba dzieci i młodzieży gwałtownie spadła z 11318 tys. do 8663,7 tys. Według prognoz, do 2013 roku liczba dzieci i młodzieży będzie nadal malała. Sytuacja ta może stać się szansą dla systemu oświaty, począwszy od wychowania przedszkolnego, gdyż łatwiej będzie podołać obowiązkowi kształcenia i opieki nad dziećmi przy mniejszej populacji. Istniejąca infrastruktura i baza dydaktyczna może posłużyć do rozwoju bogatszej oferty edukacyjnej zarówno dla dzieci, (które wymagają dodatkowej pomocy w nauce lub chcą rozwijać umiejętności) jak również dla dorosłych, którzy stoją obecnie przed koniecznością doskonalenia swoich umiejętności poprzez kształcenie ustawiczne i szkolenia. Osoby w wieku produkcyjnym (kobiety w wieku 18-59 lat i mężczyźni w wieku 18-65 lat) – ta grupa ludności powiększyła się od 1990 roku do 2003 roku o około 1,8 mln. Charakterystyczne są tutaj dwa zjawiska. Po pierwsze, gwałtowny wzrost liczby młodzieży (19-24 lat), która mimo dobrego wykształcenia ma trudności ze znalezieniem zatrudnienia w sytuacji wysokiego bezrobocia w ogóle. Oznacza to „marnowanie” istniejącego potencjału młodych, wykształconych ludzi. Po drugie, w grupie osób w wieku aktywności zawodowej, nastąpił wzrost udziału osób w wieku niemobilnym (powyżej 44 roku życia). W najbliższych latach stopniowo grupa ta będzie kończyć swoją aktywność zawodową i zasili grono osób w wieku poprodukcyjnym. W związku z prognozowanym po 2010 roku ogólnym spadkiem liczby osób w wieku produkcyjnym, można planować działania aktywizujące grupę starszych

¹³ R. Przybyszewski, op. cit., Warszawa 2007, s. 50

¹⁴ Narodowy Plan Rozwoju 2007-2013. Strategia polityki społecznej na lata 2007-2013. Dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 września 2005 r., Wyd. Ministerstwo Polityki Społecznej. Warszawa 2005, s. 6

pracowników i zachęcające do odkładania momentu przejścia na emeryturę. Osoby w wieku poprodukcyjnym (mężczyźni powyżej 65 lat i kobiety powyżej 60 lat) – w porównaniu z początkiem lat 90-tych, liczba tych osób wzrosła do roku 2003 prawie o milion. Przyrost ten będzie trwał nadal, zwiększając już obecnie silną presję na system emerytalny (zapewnienie emerytur dla coraz liczniejszej populacji osób, które zakończyły aktywność zawodową) oraz na system opieki zdrowotnej (zapewnienie specjalistycznej opieki ludziom w podeszłym wieku przez geriatrów, gerontologów oraz rozwój usług opiekuńczych). Ponadto jednym z obszarów zainteresowań polityki społecznej powinno stać się wspieranie aktywnej starości tak, aby coraz dłuższy czas jakim dysponują współcześni i przyszli seniorzy mógł być efektywnie i satysfakcjonująco wykorzystany. Liczba osób w wieku powyżej 65 lat w 2030 roku wyniesie 8,5 miliona, czyli wzrośnie o ponad 70% w porównaniu z 2003 roku. Liczba osób w wieku 85 lat i więcej do 2010 roku wzrośnie o 50% i osiągnie pół miliona, a w 2030 roku dojdzie do blisko ośmiuset tysięcy. Liczba stułatków wzrośnie ponad pięciokrotnie – do ponad 9 tysięcy (wykres nr 1).

Wykres nr 1: Liczba osób w wieku poprodukcyjnym

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Prognoza demograficzna 2003-2030, GUS, marzec 2004, <http://www.stat.gov.pl/gus>

Zgodnie z najnowszą prognozą, liczba ludności w Polsce będzie się stale zmniejszać, a tempo tego spadku zwiększać się będzie z upływem czasu. Liczba ludności Polski, która w 2007 roku wynosiła 38,11 mln osób, w ostatnim roku prognozy będzie mniejsza o ponad 2,2 mln osób, co oznacza spadek rzędu 5,6% w stosunku do 2007 roku. Struktura ludności według wieku będzie zmieniać się dynamicznie w całym prognozowanym okresie. Liczba osób w wieku produkcyjnym (18-60/65 lat) będzie maleć systematycznie z 24,55 mln w 2007 roku do 20,74 mln w 2035 roku.¹⁵

¹⁵ Raport Polskiego Stowarzyszenia Zarządzania Kadrami, Stan Kapitału Ludzkiego w Polsce rok 2008, www.pszk.org.pl, s. 8-9

Malejący udział ludzi młodych w kapitale ludzkim może niekorzystnie oddziaływać na jakość tych zasobów ze względu na ograniczone możliwości upowszechnienia wśród osób starszych takich kluczowych obecnie kompetencji, jak przedsiębiorczość, elastyczność czy kreatywność. Poprawę sytuacji mogłoby przynieść kształtowanie tych kompetencji już u dzieci i młodzieży.

Na okresowe pogorszenie się jakości kapitału ludzkiego może też wpływać dołączenie do grupy pracujących dużej liczby ludzi, którzy byli długo bezrobotni i w tym czasie utracili częściowo swoje kwalifikacje.

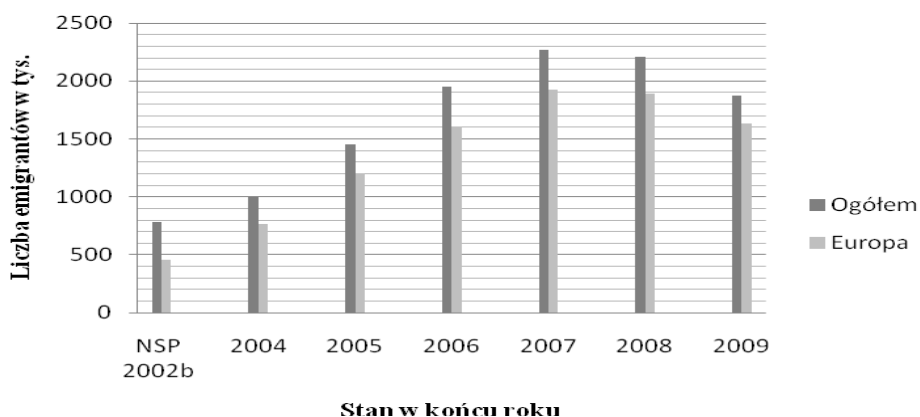
Przyszła sytuacja kapitału ludzkiego kraju zależeć będzie nie tylko od przyrostu naturalnego, ale również od liczby emigrujących z kraju. Integracja Polski z Unią Europejską i stopniowa liberalizacja przepływu siły roboczej z Polski do UE 15¹⁶ ułatwiła obywatelom polskim podejmowanie pracy za granicą. Wobec wyższych stawek płacowych, wyjazd zarobkowy za granicę stał się atrakcyjną alternatywą do zatrudnienia w kraju. Od maja 2004 roku, w miarę wprowadzania ułatwień w kolejnych państwach członkowskich, zaobserwowano znaczny wzrost emigracji Polaków w porównaniu do poprzednich dziesięcioleci, a jej skalę można uznać za znaczną.^{17 (wykres nr 2)}

Przystąpienie Polski do UE¹⁸ w sposób fundamentalny zmodyfikowało motywacje do emigracji, zwłaszcza zarobkowej, stanowiącej główną kategorię migracji Polaków. Otwarcie rynków pracy Wielkiej Brytanii, Irlandii i Szwecji dla obywateli nowych krajów członkowskich wydatnie zwiększyło ich atrakcyjność jako miejsc docelowych, zwłaszcza wobec wyraźnych różnic w poziomie PKB *per capita*. W przypadku dwóch pierwszych, znaczenie miała też względnie łatwa do pokonania bariera językowa. Na początku lat 90-tych emigrowały głównie osoby o niskim wykształceniu, zaś od drugiej połowy lat 90-tych, zwiększał się odsetek wśród migrantów osób młodych i dość dobrze wykształconych, w szczególności o wyższym poziomie wykształcenia. Szczególną rolę dla emigracji osób dobrze wykształconych pełni Wielka Brytania. Szacuje się, że udział osób z dyplomem wyższej uczelni wśród migrantów w ostatnich kilku latach może sięgać nawet 30%. Co piąty polski emigrant w Wielkiej Brytanii pracuje w hotelarstwie i gastronomii, zaś największy udział ma administracja, biznes i zarządzanie – jednak na tę sekcję składają się agencje rekrutacyjne i pośrednictwa pracy, więc w praktyce osoby te mogą być zatrudnione w dowolnej z branż. Po przystąpieniu do UE nasilenie migracji wiązało się przede wszystkim z wyjazdami osób aktywnych zawodowo, przy czym wśród pracujących intensywność odpływu za granicę była wyższa niż wśród bezrobotnych. Innymi słowy, wyjeżdżają nie tyle bezrobotni, co pracujący nie usatysfakcjonowani posiadaną pracą i wynagrodzeniem. Tym samym wpływ migracji na obniżenie bezrobocia mógł być nie tyle związany z „eksportem bezrobocia”, co z „połudzeniem” zagęszczenia w pewnych segmentach rynku pracy. Wraz z odpływem siły roboczej zwiększa się presja na wzrost wynagrodzeń. Te zaś zaczęły, przeciętnie rzecz biorąc, rosnać w Polsce szybciej od produktywności pracy od 2005 roku.

¹⁶ UE 15 (EU 15 – *European Union 15*). Kraje tworzące Unię Europejską przed akcesją nowych członków w 2004 roku. Są to: Austria, Belgia, Dania, Finlandia, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Luksemburg, Niemcy, Portugalia, Szwecja, Wielka Brytania oraz Włochy. Państwa te określane są również jako „Stara Unia”.

¹⁷ *Na pierwsze 5 lat w Unii Europejskiej*, Wyd. Ministerstwo Gospodarki. Warszawa 2009, s. 131

¹⁸ *Ibidem*, s. 107

Wykres nr 2: Migracje zagraniczne Polaków na pobyt czasowy

NSP – Narodowy Spis Powszechny

b – po rozszafowaniu liczby emigrantów o nieustalonym kraju czasowego pobytu liczba emigrantów w krajach Europy wynosi 547 tys., w krajach UE – 535 tys.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Informacja o rozmiarach i kierunkach emigracji z Polski w latach 2004-2009, Materiał na konferencję prasową w dniu 24 września 2010 r., GUS 2010

Przewiduje się, że w najbliższych latach również emigracja będzie wzrastać, głównie w wyniku:

- przekształcenia się części migracji na pobyt czasowy w emigrację na stałe;
- pełnego otwarcia rynków pracy krajów Unii Europejskiej dla Polaków;
- działania sieci emigracji, łączenia rodzin.

Przedsiębiorcy zgłaszali problem „uciekania fachowców z polskiego rynku pracy” i trudności ze znalezieniem pracowników o odpowiednich kwalifikacjach. Emigracja polskich obywateli stanowi jeden z kilku czynników, które mogą być powodem zgłaszanego przez przedsiębiorców niedoboru siły roboczej, względnie niedopasowania podaży siły roboczej z odpowiednimi kwalifikacjami do popytu na rynku pracy w Polsce. Innymi przyczynami tego zjawiska mogą być również m.in.: zwiększone zapotrzebowanie na specjalistów niektórych dziedzin wskutek dynamicznego rozwoju przedsiębiorstw w okresie ożywienia gospodarczego, realizacja procesów restrukturyzacyjnych, rozbieżność pomiędzy priorytetowymi kierunkami kształcenia i popytem na rynku pracy, zmniejszenie podaży siły roboczej na rynku wskutek starzenia się społeczeństwa, niska mobilność siły roboczej wewnątrz kraju. Wobec tak wielu czynników wpływających na podaż siły roboczej na krajowym rynku pracy, jednoznaczna ocena wpływu emigracji Polaków na sytuację na polskim rynku pracy jest niezwykle trudna. Pracownicy mając dość duże możliwości wyboru spośród licznych ofert pracy w kraju i za granicą. Stosunkowo łatwo rezygnowali z pracy, gdy nie spełniała ich oczekiwań. Pracodawcy natomiast zabiegali o pozyskanie i zatrzymanie kadr. Rynek pracy był rynkiem pracownika.

Warto tutaj zasygnalizować problem ekonomicznych kosztów emigracji i przytoczyć badania angielskie. Narodowy Instytut Badań Ekonomiczno-Społecznych z Londynu, w swym badaniu założył, że 1 milion Polaków opuści kraj

w 5-leciu 2006-2010, z czego 400 tysięcy wyemigruje do Niemiec, 500 tysięcy do Wielkiej Brytanii, a pozostałe 100 tysięcy do innych krajów Unii Europejskiej. Przyjęto, że strumień emigracji będzie równomierny, tj. co kwartał 20 tysięcy osób będzie docierać do Niemiec, 25 tysięcy do Wielkiej Brytanii i 5 tysięcy do pozostałych krajów UE.

Wyliczono, że z tego tytułu w Niemczech poziom potencjalnego PKB podniesie się o 0,5 pkt. proc. Skumulowany przyrost potencjalnego PKB w przedziale 20-lecia 2006-2025 wyniesie dla Wielkiej Brytanii ok. 16% PKB, zaś dla Niemiec ok. 9% PKB z 2005 roku.

Natomiast Polska, jako kraj pochodzenia migrantów zanotuje, wg powyższej symulacji, spadek podaży siły roboczej i idący w ślad za nim spadek poziomu potencjalnego PKB. Potencjalny PKB ustali się w długim okresie na poziomie o 3,5 pkt. proc. niższym niż w sytuacji niewystąpienia migracji. Skumulowany spadek potencjalnego PKB w horyzoncie 20-lecia 2006-2025 wyniesie ok. 45% PKB z 2005 roku. Gdyby do tego doszło, wówczas ta „strata migracyjna” w dużej mierze zniwelowałaby efekty wzrostowe, jakich oczekuje się w związku z realizacją Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia.¹⁹

O stanie kapitału ludzkiego Polski w przyszłości decydują dwa podstawowe czynniki: wysokie zadłużenie kraju oraz zakończenie finansowej pomocy Unii Europejskiej dla naszego kraju oraz zadłużenie zagraniczne Polski, co ograniczy w przyszłości nasze możliwości rozwojowe i wpływać będzie na bezpieczeństwo ekonomiczne.

Unia Europejska zaczęła udzielać Polsce finansowej pomocy już od początku lat 90-tych ubiegłego wieku. Łączna bowiem kwota środków budżetowych UE, które możliwe są do wykorzystania w celu przekształcenia naszego kraju w nowoczesne państwo w ramach rządowej Strategii Rozwoju Kraju wynosi na lata 2007-2015 aż 86 mld euro.²⁰ Pomoc ta jest ważnym elementem nie tylko rozwoju naszego kraju, ale również stabilizacji sytuacji ekonomicznej Polski. Bardzo istotną cezurą jest tutaj data zakończenia tej pomocy. Jej zakończenie oznaczać będzie bowiem w przyszłości spotęgowanie gospodarczych problemów Polski.

Nasilenie zjawiska emigracji wraz z mającym miejsce obecnie ujemnym przyrostem naturalnym prowadzi do zmniejszenia liczby kapitału ludzkiego Polski. Znacząca skala wyjazdów z kraju wpływa równocześnie na strukturę ludności oraz aktywnych zawodowo i w okresach przejściowych może destabilizować lokalne rynki pracy. W większym stopniu na pracę za granicą decydują się osoby młode, lepiej wykształcone o wyższych kwalifikacjach. Jednocześnie zmiany w strukturze ludności Polski – wchodzenie roczników wyżu demograficznego w wiek poprodukcyjny, „starzenie się społeczeństwa” – spowodują zmniejszenie liczby osób aktywnych na rynku pracy. Częściowo niekorzystne konsekwencje powinny być łagodzone przez napływ imigrantów do Polski.²¹

Bank Światowy donosi, że Polska jest krajem, z którego duża liczba obywateli emigruje do innych krajów Unii Europejskiej, ale jednocześnie przyjmuje znaczną liczbę emigrantów. Zdaniem ekspertów Banku Światowego, zjawisko migracji

¹⁹ Ibidem, s. 26

²⁰ Strategia Rozwoju Kraju 2007-2015 http://www.mrr.gov.pl/rozwoj_regionalny/poziom_krajowy/strategia_rozwoju_kraju_2007_2015/strony/srk_0715.aspx

²¹ Ministerstwo Gospodarki, Departament Analiz i Prognoz, *Wpływ emigracji zarobkowej na gospodarkę Polski*. Warszawa 2007, s. 47

w ramach grupy krajów przechodzących przez okresy przekształceń w Europie Środkowej i Wschodniej oraz zjawisko emigracji z krajów tego regionu będzie się najprawdopodobniej dalej nasilać, gdyż upadek urodzeń notowany w znaczącej części regionu stanie się przyczyną zwiększonego popytu na młodszych pracowników.

Bank Światowy wymienia trzy podstawowe korzyści wypływające z emigracji cyklicznej. Pierwsza to uzupełnianie przez kraje przyjmujące braki siły roboczej, a także podniesienie poziomu przychodów oraz zmniejszenie napięcia społecznego wywołanego niekontrolowaną imigracją. Drugą korzyścią byłaby możliwość akumulowania przez kraje wysyłające kapitału ludzkiego, który inaczej byłby utracony, natomiast ostatnią – możliwość uzyskania przez emigrantów możliwości podniesienia dochodów, rozwijania kapitału ludzkiego i zwiększenia oszczędności, przy jednoczesnym utrzymaniu związków rodzinnych.²²

Podsumowanie

Polska, jako kraj w okresie przemian ustrojowych, dążący do jak najszybszego zrównania poziomu gospodarczego z krajami Unii Europejskiej, cały czas stoi przed wielkim wyzwaniem. Wyzwaniem tym jest osiągnięcie jak najlepszych wyników gospodarczych oraz stworzenie mocnej podstawy dla dalszego rozwoju, na którą niewątpliwie składają się umiejętności i wiedza kapitału ludzkiego oraz stosunki społeczne panujące w kraju.

Państwo musi stworzyć instytucjonalne ramy dla gospodarowania i dbać o:

- rozwój rynku i jego instytucji, gdyż tylko w ramach gospodarki rynkowej możliwy jest długofalowy, ciągły wzrost gospodarczy;
- dobry pieniądz w odpowiedniej ilości, który uchroni gospodarkę przed inflacją;
- system ochrony prawa własności, który właścicielom przedsiębiorstw zapewni nienaruszalność ich praw i poczucie bezpieczeństwa gospodarowania, oraz prowadzić politykę pobudzania postępu technicznego i wydajności poprzez:
  - rozwijanie nowoczesnej edukacji;
  - pobudzanie inwestycji przez system ulg i zwolnień podatkowych;
  - odpowiednią politykę podatkową, która będzie promować rozwiązania proefektywnościowe.

Odpowiedni poziom kapitału ludzkiego daje możliwość wprowadzania do gospodarki nowoczesnych, wydajniejszych metod wytwarzania lub produkowania nowych dóbr i usług, a odpowiednio wykształcone kadry mogą je realizować. System podatkowy zaś, jako oddziałujący na sferę decyzyjną firmy, może stymulować dążenia podmiotów gospodarczych w kierunku rozwoju lub ich do tego zniechęcić. W konsekwencji prowadzona polityka gospodarcza państwa ma ogromny wpływ na tempo i przebieg wzrostu gospodarczego.

Zaleceniem odnoszącym się do zdynamizowania wzrostu gospodarczego w Polsce jest wspieranie akumulacji kapitału ludzkiego i wiedzy w Polsce, co posiada istotne znaczenie dla tempa wzrostu PKB i rozwoju gospodarki Polski.

---

²² Migracja napędza wzrost gospodarczy w Polsce
<http://gospodarka.gazeta.pl/gospodarka/1,58480,3852592.html>

Wnioski wynikające z rozwiązań i doświadczeń krajów przodujących w rozwoju potwierdzają znaczącą rolę zasobu wiedzy i kapitału ludzkiego dla osiągnięcia wysokiego tempa wzrostu gospodarczego. Decydują one bowiem o zdolnościach innowacyjnych społeczeństwa i tym samym o bieżącym i przyszłym poziomie konkurencyjności całej gospodarki.

Starając się przyspieszyć konwergencję naszej gospodarki z krajami Unii Europejskiej, nie możemy zapomnieć o kapitale ludzkim. Przystąpienie do UE jest bowiem wyzwaniem dla wszystkich dziedzin życia w Polsce: gospodarki, stosunków społecznych, a także systemu władzy. Jedynie poprzez stworzenie stabilnego, dobrze wykształconego i wychowanego w duchu demokracji kapitału ludzkiego, może zapewnić dobrobyt w przyszłości.

Streszczenie

Znaczące miejsce w teorii wzrostu gospodarczego zajmuje kapitał ludzki oraz jego wpływ na tempo wzrostu gospodarczego. Kapitał ludzki, wśród czynników wzrostu, postrzegany jest jako kluczowa determinanta wysokiego tempa wzrostu i tym samym skracania dystansu rozwojowego do krajów wzorcowych.

Kapitał ludzki pobudza wzrost gospodarczy. Tempo zmian technicznych i technologicznych, wymusza podjęcie inicjatywy przez kapitał ludzki. Żaden rozwijający się kraj nie może liczyć na taryfę ulgową, inwestowanie w kapitał ludzki, jego wiedzę i kwalifikacje jest jednym ze słusznych rozwiązań w drodze rozwoju gospodarczego. Działania w kierunku rozwoju kapitału ludzkiego przyczyniają się do wzrostu gospodarczego.

Wnioski wynikające z rozwiązań i doświadczeń krajów przodujących w rozwoju potwierdzają znaczącą rolę zasobu wiedzy i kapitału ludzkiego dla osiągnięcia wysokiego tempa wzrostu gospodarczego. Decydują one bowiem o zdolnościach innowacyjnych społeczeństwa i tym samym o bieżącym i przyszłym poziomie konkurencyjności całej gospodarki.

Summary

Human capital and its influence on the pace of economic growth occupies a prominent position in the theory of economic growth. Among growth factors, human capital is perceived as a key determinant of a fast growth pace and thus shortening a developmental distance to model countries.

Human capital stimulates economic growth. The pace of technical and technological changes forces human capital to take initiative. No developing country can count on preferential treatment and investing in human capital, its knowledge and skills is one of the legitimate solutions on the way to economic growth.

Conclusions stemming from implemented solutions and experiences of countries leading in development confirm the significant role of knowledge and human capital resources in gaining fast pace of economic growth. It is because they decide about the innovative capacities of the society and thus about the current and future level of the entire economy's competitiveness.